

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ З ДИЗАЙНУ У ВНЗ

Анотація

Мала Т. В. Проблемне навчання майбутніх вчителів з дизайну у ВНЗ.

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності введення проблемних методів навчання у процес професійної підготовки фахівців з викладання дизайну. Проблемне навчання має безсумнівні переваги: формування в студентів творчого мислення, самостійності, активності та особистісної мотивації до навчання, досягнення успіху в професії.

Ключові слова: проблемне навчання, викладачі, фахівці з дизайну, активні форми і методи навчання, творчі конкурси.

Аннотация

Малая Т. В. Проблемное обучение будущих учителей-дизайнеров в вузах.

Статья посвящена обоснованию необходимости применения проблемных методов обучения в процессе профессиональной подготовки учителей-дизайнеров. Проблемное обучение имеет несомненные преимущества: формирования у студентов творческого мышления, самостоятельности, активности и личностной мотивации к обучению, к достижению успеха в профессии.

Ключевые слова: проблемное обучение, преподаватели, специалисты по дизайну, активные формы и методы обучения, творческие конкурсы.

Annotation

Malaya T. Problem studies of future teachers of design in institutes of higher.

The article is devoted the ground of necessity of application of methods of problems of teaching in the process of professional preparation of designers. The problem teaching takes undoubted advantages: forming at the students of creative thought, independence, activity and personality motivation to teaching, to achieving success in a profession.

Keywords: problem studies, teachers, specialists on a design, active forms and methods of studies, art contests.

Постановка проблеми. Одним із стратегічних завдань сучасної дизайнерської освіти в сфері педагогіки є перетворення студента в суб'єкта, який володіє потребою й зацікавленістю в само зміні, що спричиняє його становлення як компетентного фахівця, здатного до побудови своєї діяльності, її розвитку й удосконалення, готового до постійної самоосвітньої діяльності, адаптації до швидкозмінних умов, нестандартного мислення, вміння брати на себе відповідальність і швидко приймати потрібні рішення.

Таким чином, перехід від навчання до роботи викладача з дизайну – це не просто крок від засвоєння знань до їхнього використання, як це передбачає традиційна дидактика. Має відбуватися процес проблемного навчання, де теоретичні знання стають для студента осмисленими: зі знань, умінь і навичок, придатних тільки для складання іспитів, вони перевтілюються в засоби реалізації діяльності. Майбутній викладач з дизайну немов «розвертається» з минулого через сьогодні в майбутнє, діє в цілісному тимчасовому просторі «вчора-сьогодні-завтра». Для студента стає зрозумілим, що було (зразки теорії й практики), що є (виконувана пізнавальна діяльність) і що буде (модельовані ситуації професійної діяльності) [6, с. 49].

Підготовка майбутніх викладачів-дизайнерів у ВНЗ повинна сприяти формуванню у студентів:

- можливості самостійно визначити та сформулювати проблему;
- здатності висунути гіпотезу проекту, знайти та винайти спосіб її перевірки;

- зібрати дані проекту, проаналізувати їх, запропонувати методику їхньої обробки;

- здібностей сформувані висновки та побачити можливості практичного творчого використання отриманих результатів;

- здатності побачити проблему в цілому, всі аспекти її рішення, а під час колективної роботи визначити міру особистої участі у вирішенні проектної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що елементи проблемного навчання мали місце ще в античні часи, потім в епоху Відродження. Це евристичні бесіди Сократа, діалоги Галілео Галілея, педагогіка Жан Жака Руссо – проблемні діалоги були улюбленим його жанром. В основу проблемного навчання закладено ідеї американського психолога Джона Дьюї. Схему проблемного навчання він виклав, як послідовність процедур, які включають у себе: постановку викладачем навчальних проблемних завдань; створення для студента проблемної ситуації; усвідомлення, прийняття та вирішення проблеми, яка виникла та у процесі чого опановують ся узагальнені способи отримання нових знань; використання цих способів для творчого вирішення конкретних систем завдань. Особливо це ефективно в процесі підготовки майбутніх фахівців з дизайну.

Аналіз сучасних досліджень щодо залучення проблемного навчання у процес підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей є предметом особливої уваги педагогіки. Зокрема, ретельно досліджена ця проблема в роботах таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: А. Брушменьський (психологія мислення і проблемного навчання майбутніх фахівців-педагогів), А. Вербицький (активне навчання фахівців у вищій школі), В. Кудрявцев (проблемне навчання: витоки, сутність, перспективи), С. Каспарова (підготовка вчителя будівельного коледжу на основі методики проблемного навчання), Г. Марченко (проблемні методи підготовки майбутніх офіцерів тилу), Л. Суботіна (розвиток творчих здібностей випускників профосвіти), А. Хуторський

(дидактична евристика; теорія і технологія креативного навчання у вищій школі) та ін.

Проте, у наукових дослідженнях майже не приділяється увага зазначеній проблемі в контексті підготовки майбутніх викладачів-дизайнерів.

Таким чином, **метою** статті є розкриття необхідності залучення проблемного навчання в процес підготовки майбутніх викладачів з дизайну.

Виклад основного матеріалу. В процесі підготовки майбутніх фахівців-викладачів з дизайну має передбачатися ускладнення діяльності студентів від курсу до курсу, виходячи із цілей і завдань навчання на кожному етапі підготовки, ступеня теоретичної забезпеченості та проблемності завдань, самостійності студентів у процесі діяльності, рівня підготовленості й індивідуальних властивостей. У якості перехідних форм навчання повинні виступати: проблемні лекції, лабораторно-практичні заняття, імітаційне моделювання, аналіз конкретних виробничих ситуацій (різного ступеня складності), розігрування ролей, захист курсових проектів, спецсемінари.

Знання, які здобуваються під час навчальних занять, уміння й професійні якості повинні реалізовуватися в ході виробничої практики, у процесі створення курсових проектів, максимально наближених до виробничих проблемних завдань, а також дипломних проектів, коли предметом дослідження й пізнання стають різні сторони й зміст майбутньої професійної діяльності.

Тим часом, аналіз результатів педагогічної діагностики реального рівня підготовки викладачів-дизайнерів у ВНЗ показує, що в процесі навчання студентів є відсутність проблемності цього навчання, орієнтації й стійкого інтересу майбутніх дизайнерів до своєї професії, до вирішення фахових завдань різного ступеня складності. В більшості молодих фахівців рівень підготовки, уявлення й очікування, що склалися, не збігаються з реальними умовами професійної діяльності, що призводить до додаткових емоційних перевантажень, яких і без того вистачає в сучасній професійній діяльності.

З огляду на дослідницьку позицію викладача-дизайнера, як суб'єкта творчої діяльності у навчанні на першому місці мають бути форми та методи, які спонукають вирішувати проблеми, що виникають у життєвих ситуаціях. Це зумовлює необхідність включення в процес підготовки майбутніх фахівців проблемного навчання. Проблемне навчання стимулює розвиток творчого мислення, творчого підходу до діяльності.

Перебуваючи в позиції творця, майбутній викладач-дизайнер самостійно досліджує проблему, шукає нові знання, яких йому не вистачає, конструює й формулює проблему, бере участь у процесі її вирішення й всебічної оцінки, при цьому задовольняючи й розвиваючи свій інтерес до пошуку нового в професії [2, с. 101].

Основні психологічні умови для успішного використання проблемного навчання: проблемні ситуації повинні відповідати меті формування системи знань і вмінь; бути доступними для студентів; повинні викликати власну пізнавальну діяльність та активність; завдання повинні бути такими, щоб студенти могли їх виконувати на основі опанованих раніше знань і отримувати нові. Перевагами проблемного навчання майбутніх дизайнерів також є висока самостійність студентів, формування пізнавального інтересу та особистої мотивації студентів.

Проблема приймається студентом тільки тоді, коли спирається на існуючі в студента знання й коли він починає розуміти, що їх недостатньо для вирішення проблеми. У цьому смислі проблемне навчання називають розвивальним, тому що завдання, які моделюються професійною діяльністю за допомогою навчальних проблем, проблемних ситуацій і задач, дають можливість перевтілити статичний зміст освіти на динамічний, у ході якого студент не тільки знаходить нові знання, але й одержує позитивні емоції успіху, почуття задоволення працею. Бажання знову пережити ці почуття призводить до появи нових пізнавальних мотивів, що забезпечує пильну увагу до мотиваційного забезпечення процесу навчання й самонавчання [1, с. 425].

У навчанні, що структуроване переважно у вигляді завдань і проблемних ситуацій, поступово проглядаються реальні контури майбутньої професії.

Оскільки проблемна ситуація відносна: в одних студентів вона викликає проблемність, а в інших – ні, навчальна діяльність повинна базуватися на принципі індивідуалізації навчання, тобто викладач повинен урахувати мотиви, мету, індивідуальні психічні можливості студентів, рівень їхньої підготовки й схильності до роботи зі спеціальності, тобто здатності до самоорганізації, саморозвитку й успішності навчання.

Успішність будь-якої діяльності, як відомо, визначається активністю особистості та її оптимальним психічним станом. Тому варто активізувати пізнавальну діяльність майбутніх дизайнерів, забезпечити її ефективність і такі умови навчання, згідно з якими різні психічні функції були б оптимально близькі до цього стану.

З огляду на індивідуальні особливості кожного студента, викладач повинен створювати емоційно збагачені ситуації, використовувати співпереживання як психологічний механізм у вихованні особистості. Створювати ситуації успіху, перетворюючи майбутнього дизайнера в справжнього суб'єкта навчального процесу, вступаючи в рівні з ним партнерські стосунки. Він також повинен поступово розширювати сфери самостійності студентів, послідовно ускладнюючи завдання, і зменшувати частку педагогічного керівництва ними; спиратися на навчання раціональними способами навчальної діяльності й самостійного придбання знань; орієнтуватися на творчість у навчанні й пізнанні; активізувати спільну діяльність.

Виходячи з того, що дизайн будь-якого напрямку – це колективна форма творчості, зміст підготовки майбутніх фахівців не повинен обмежуватися тільки предметним змістом. Необхідно проектувати соціальний зміст, що припускає наявність умінь соціальної взаємодії й спілкування, спільного прийняття рішень, колективної думкодіяльності, а також здібностей майбутнім дизайнером бути організатором, координатором і інтегратором діяльності

колективу, розвивати вміння, обґрунтовувати, відстояти й захистити ідейний задум свого проекту.

Колективна діяльність, що передбачає розподіл індивідуальних обов'язків між учасниками, робить великий позитивний вплив на становлення почуття відповідальності, дозволяє побачити себе «часткою всіх», а їх «продовженням себе». Утягуючи учня в спільну справу, колективна робота стає фактором оволодіння ним загальним багажем спільно відтворених знань [3, с. 93]. Це шлях навчання на високому проблемному рівні, рівні пошуку й творення знань, які актуалізуються по мірі дорослішання учнів, і тому мають високий потенціал використання у ВНЗ.

К. Левін установив, що переконання, придбані в групі, витримують більший опір впливу середовища й звичкам. Саме група однолітків, що спільно вирішують і виношують проблемні завдання, є середовищем народження й формування ініціативної поведінки в професійній діяльності [5, с. 6 - 7].

Велике значення в ході групової роботи має емоційний досвід, навички міжособистісного спілкування, розширення свідомості й, головне, посилення та задоволення мотивів особистісного зростання.

Особливо значущим у колективній, груповій діяльності є змагання, що полягає в порівнянні людини або групи осіб з іншими людьми. Воно проявляється в прагненні мати якусь перевагу перед іншими в тій або іншій діяльності. Тому необхідно протягом процесу навчання регулярно проводити огляди, конкурси курсових робіт, поточних і підсумкових завдань з провідних професійних дисциплін: малюнку, живопису, композиції, комп'ютерного моделювання, дизайну книги, шрифтів і типографіки. Студентські виставки творчих конкурсних робіт, курсових проектів допоможуть студентам побачити один одного й себе з боку, зрозуміти, до якого рівня потрібно прагнути, викликають творчий азарт, як результат порівняння досягнень дають можливість оцінити нові творчі відкриття, активізують уяву й творчу атмосферу. При методичному кабінеті формується цікава галерея, що поєднує кращі роботи студентів різних курсів. Так, через естетичне ставлення до

мистецтва, змагання, виробляються творчі здібності, самостійність, активність, прагнення бути краще, розвивається почуття честі й власної гідності, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх дизайнерів книги.

Необхідність проведення таких оглядів найцінніша тим, що вони зумовлюють спонтанний, несподіваний характер діяльності, народження суті, авторської концепції, індивідуального професійного бачення. Адже істотою особливістю емоційних переживань, які сприяють художньо-творчій діяльності, є те, що їх не можна викликати штучно, зусиллям, за розпорядженням.

Соціальний контекст майбутньої професійної діяльності задають гуманістичні умови навчання, демократичні стосунки між викладачами й студентами, творча атмосфера міжособистісної взаємодії, де навчальні заняття супроводжуються, направляються, підтримуються способами, що активізують самостійну пізнавальну діяльність учнів.

З усього вищесказаного випливає, що провідними формами й методами підготовки компетентних фахівців книжкового дизайну в контексті їхньої професійної діяльності виступають активні форми й методи, що відтворюють як предметний, так і соціальний зміст майбутньої професії. Г. Щедровицький називає активними методами навчання й виховання ті, які дозволяють учням у більш короткий термін і з меншими зусиллями опанувати необхідні знання й уміння за рахунок свідомого виховання здібностей учнів і свідомого формування в них необхідних діяльностей [4, с. 170].

Активні методи навчання (дискусії, дидактичні ігри, моделювання виробничих ситуацій тощо), які відбивають суть майбутньої професії, переслідують цілі формування наукового світогляду, соціальної активності й самосвідомості, творчих здібностей особистості майбутнього дизайнера книги, функціональної готовності, почуття обов'язку й відповідальності в умовах, наближених до реальних. Глибокий аналіз помилок студентів, проведений при підбитті підсумків, знижує ймовірність їхнього повторення в реальній дійсності. А це сприяє скороченню строків адаптації молодого фахівця до

повноцінного виконання професійної діяльності в процесі вирішення ігрової проблеми шляхом ігрової імітації, відтворення в ролях основних видів поведінки за закладеними в умовах гри правилами. У грі формуються певні взаємини між членами мікро колективу, здобуваються цінні моральні якості. Так, одночасно на кожному занятті будуть вирішуватися як професійні, так і виховні завдання.

З огляду на все вищесказане можна зробити **висновок** узагальнюючого характеру. Отже, проблемне навчання майбутніх викладачів-дизайнерів має безсумнівні переваги та підстави щодо необхідності його залучення в процес підготовки студентів у ВНЗ. Проблемне навчання називають розвивальним тому, що завдання, які моделюються професійною діяльністю за допомогою навчальних проблем, проблемних ситуацій і задач, дають можливість перевтілити статичний зміст освіти на динамічний, у ході якого майбутній викладач-дизайнер не тільки знаходить нові знання, але й одержує позитивні емоції успіху, почуття задоволення працею. Викладач повинен не тільки ураховувати індивідуальні психічні та професійні здібності, спрямованість кожного студента, а й створювати емоційно збагачені ситуації, мотивувати в майбутніх дизайнерів бажання досягнути успіху у навчанні. Необхідно проектувати не тільки предметний, а й соціальний зміст професійної діяльності – вміння кожного студента спілкуватись і успішно взаємодіяти в колективі. Саме група однолітків, що спільно вирішують і виконують проблемні завдання, є середовищем народження й формування відповідальної та ініціативної поведінки в професійній діяльності. Для цього викладач повинен організовувати творчі змагання, огляди, конкурси проектів, поточних і підсумкових завдань з провідних дисциплін. Проблемність навчання також посилюватиметься завдяки активним формам і методам підготовки майбутніх дизайнерів (дискусії, дидактичні ігри, рольові ігри, моделювання виробничих ситуацій тощо).

До перспективних напрямків визначеної проблеми слід віднести розробку педагогічних умов, які сприятимуть ефективності проблемного навчання майбутніх викладачів з дизайну у ВНЗ.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 580 с.
- 2 Петров А. А. Цветовой дизайн металлических художественных изделий : дис. ... канд. техн. наук : 17.00.06 / А. А. Петров. – М., 2005. – 140 с.
3. Ростовцев Н. Н. История методов обучения рисованию / Н. Н. Ростовцев. – М. : Просвещение, 1981. – 192 с.
4. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования от деятельности к личности : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / С. Д. Смирнов. – М. : Академия, 2001. – 304 с.
5. Тренинг профессиональной идентичности : рук. для преподавателей вузов и практик психологов / авт. – сост. Л. Б. Шнейдер. – М., 2004. – 208 с.
6. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтоване професійне навчання : зміст і структура / М. Г. Чобітько // Професійна освіта. – 2005. - № 3 (48). – С. 48-56.